

COMUNICĂRI

Tatiana BÎZGU

BONDIȚA – COMPONENTĂ A PORTULUI TRADIȚIONAL ȘI SURSĂ DE INSPIRAȚIE

<https://doi.org/10.52603/rec.2022.31.15>

Rezumat

Bondița – componentă a portului tradițional și sursă de inspirație

Bondița este o parte integrantă a portului popular din Republica Moldova, în toată regiunea Carpaților și nu numai. Această piesă are o tipologie în funcție de localitate, zonă, anotimp, statut social al purtătorului, materiale, decor, tehnologii și tehnici de realizare. Este prezentată informația despre arta cojocăritului meșterilor din Moldova și alte țări europene. Variaza schema croiului și broderiei bondiței, materialele folosite, etapele și tehnologiile de confecționare. Putem admira forma, materialele și arta broderiei pe bondițele-pieptarele din colecțiile muzeelor din Republica Moldova și din alte țări europene. Motive specifice artei tradiționale sunt folosite în broderiile și alte elemente decorative, care sunt realizate în diferite tehnici. Elementele de decor sunt prezentate prin ornamentică fitomorfă, stilizată și geometrică. Este folosită prelucrarea pieilor prin tehnici străvechi cu ajutorul instrumentelor specifice tradiționale în combinație cu tehnologii moderne. În ultimele decenii bondițele tradiționale au atras atenția celebriilor creatori de modă de nivel mondial, dar și designerii autohtoni au găsit sursa de inspirație în portul popular. Unele piese din colecțiile creatorilor de modă sunt inspirate din bondiță, ceea ce arată creșterea nivelului de interes către arta tradițională, prezentată prin portul popular.

Cuvinte cheie: bondiță, pieptar, vestă, moda, port popular.

Резюме

Бондица – составная часть традиционного костюма и источник вдохновения

Бондица является неотъемлемой частью традиционного костюма Республики Молдова, во всем Карпатском регионе и за его пределами. Прослеживается типология этого предмета одежды в зависимости от местности, района, времени года, социального статуса владельца, материалов, отделки, технологий и приемов. Представлена информация об искусстве кожевенных мастеров Молдовы и других стран Европы, о том, как меняется схема кроя и вышивки бисером, используемые материалы, этапы и технологии изготовления. Мы можем наблюдать формы, материалы и искусство вышивки на жилетах из кожи и ткани из коллекций музеев Республики Молдова и других европейских стран. Узоры, характерные для традиционного искусства, используются в вышивке и других декоративных элементах, выполненных в разных техниках. Элементы декора представлены стилизованным растительным и геометрическим орнаментом. Обработка кожи осуществляется по старинным методикам с использованием специфических традиционных инструментов в сочетании

с современными технологиями. В последние десятилетия традиционные жилеты привлекли внимание известных модельеров мирового уровня, местные дизайнеры также нашли источник вдохновения в народном костюме. Некоторые изделия из коллекций модельеров вдохновлены *бондицей*, что свидетельствует о повышении уровня интереса к традиционному искусству, представленному через народный костюм.

Ключевые слова: *бондица, пиептар*, жилет, мода, традиционная одежда.

Summary

Bondița – a component part of the traditional dress and a source of inspiration

Bondița is an integral part of the popular port of the Republic of Moldova, throughout the Carpathian region and beyond. This item of clothing has a rich terminology and typology, depending on the area, region, season, social status of the owner, materials, finishes, technologies and techniques. Information on the art of leather craftsmen from Moldova and other European countries is presented. The scheme of cutting and embroidery of the bead varies, the materials used, the stages and the technologies of making. We can observe the forms, materials and art of embroidery on leather and fabric vests from the collections of museums in the Republic of Moldova and other European countries. Patterns specific to traditional art are used in embroidery and other decorative elements, which are made in different techniques. Stylized floral and geometric ornaments are represented decor elements. The leather processing is done according to ancient methods by using specific traditional tools combined with modern technologies. In recent decades, traditional vests have attracted the attention of fashion designers of world class, but local designers have also found inspiration in the folk costume. Some pieces are inspired from the fashion designers' collections by the *bonditsa*, indicating a rising level of interest in traditional art presented through folk costume.

Key words: *bonditsa, pieptar*, traditional vests, fashion, traditional dress.

Introducere

Valorile vechilor civilizații din arealul carpațo-danubiano-pontic au evoluționat primind elementele multor culturi, ca rezultat, strămoșii noștri au pus temelie pentru una din cele mai frumoase sinteze culturale din Europa. Din care costumul, alături de limbă, obiceiuri și tradiții, constituie o emblemă de recunoaștere, un simbol, un reper, o constantă identitară fundamentală, o marcă de apar-

tenență a purtătorului la un anumit spațiu cultural pe care îl identifică și-l definește spiritual (Bâtcă 2016: 5).

Portul popular din Republica Moldova are elemente comune cu portul românesc din Muntenia și Transilvania. Portul din Basarabia are trăsături specifice. Condițiile pentru constituire variantele locale s-au format în faza timpurie a apariției populației în zona interfluviului Prut și Nistru. În particular portul vechi din raioanele centrale și de nord ale Basarabiei are multe similitudini cu vestimentația tradițională din Moldova de peste Prut, din zonele Maramureș și Țara Oașului, în timp ce în sudul Basarabiei se resimte influența portului și a decorului din Dobrogea și zona Muscel. În decursul sec. XVIII–XIX, s-a produs constituirea formelor naționale ale costumului (Zelenciuc, Kalașnicova 1993: 58).

Bondița – componentă a portului tradițional

Bondița din piele de oaie este parte componentă a portului tradițional în toată regiunea Carpaților și nu numai. În zonele etnografice a Republicii Moldova se rostește „bondiță”. Această piesă se poartă de către români, polonezi, cehi, slovaci, croați, bulgari și ucraineni, unguri. În multe cazuri această piesă vestimentară are ornament complex.

Pieptarul/bundă/bondița reprezintă un tip de cojoc fără mâneci și descheiat la piept, cu lungimea mai jos de talie și răscoirea adâncă la umeri. Ilicul se purta în sudul Moldovei în timpul verii. Această piesă se împodobea cu găitane și se încheia la piept (Tcacenco, Bogdan 2006: 38).

Imagine 1 (a, b) Bondițele din colecția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău. Sursa: foto din arhiva MNEIN, numere de inventar: 27169, 24479

Pe timp de iarnă femeile purtau bondițe lungi din lână garnisite cu blană numite „mintenașe”, „scurteici” sau „sucmănele” (Zelenchuk, Livshits, Khyunku 1968: 24). În timp de vară se purtau „jiletce”, iar iarna bondițe din blană de oi. Jiletcele se numeau „jiletcă”, „giubea”, „mintenaș”, „vestă”,

„ilic” și se confecționau din pânză groasă de culoare întunecată sau se împleteau din lână. Bondițele din blană se numeau „bondă”, „bondiță”, „pieptar” și se divizau în trei tipuri: 1) bondiță fără nasturi; 2) bondiță cu poalele scurte fără nasturi; 3) bondiță cu încheietură într-o parte. Primul tip a primit răspândire mai largă (Zelenciuc, Kalașnicova 1993: 68).

Imagine 2 (a, b) Bondițele din colecția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău.

Sursa: foto din arhiva autoarei

Pieptarul din piele de oaie este și în portul tradițional huțul. Croiala este simplă, liniile verticale ale croiului fiind drepte sau ușor dilatându-se spre jos. Lâna se poartă întotdeauna pe interior, spre deosebire de unele tradiții din Europa de Vest, unde se poartă blana la exterior.

Imagine 3. Dior – Bucovina. Sursa: <https://www.facebook.com/LaBlouseRoumaine10/posts/1308862575898740>
<https://www.iutta.ro/blog/2018/07/10/bihor-nu-dior/>

O parte integrală a portului popular din Moldova, Bucovina și Basarabia este pieptarul, numit „polca”, „muntean”, „mahalean”, „huțuleac”, „țurcanca”, „bondiță”, „rumunceaș” etc. Peptare sunt cojoace scurte fără mâneci. În lucrarea *Port popular din colecțiile de etnografie ale muzeelor din Suceava, Cernăuți și Bălți* este prezentat decorul acestor piese: aplicații din găitan, nasturi confecționați din fire; broderii cu fire colorate de lână, bumbac

și mătase, cu mărgelile colorate, fluturași metalici; se decorau prin perforație și ștanțarea cu potricală (Romstorfer 2015: 6).

Meșterul cojocar sucevean Pavel Bosca povestește în interviul pentru revista „Lumea satului”: „În arta cojocăritului totul începe cu respectul și dragostea; respectul pentru animalul sacrificat din blana căruia se confecționează bondița sau cojocul și dragostea pentru frumos, dragostea pentru oameni pentru a face o lucrare trainică de calitate bună. Fiecare pas al unui om pe pământ poartă cu el o mare importanță. În industrie există pierderi, risipă de material, în schimb în creația manuală autentică totul se refolosește, se reinventează, capătă o nouă viață. O bondiță poate fi confecționată în aproximativ o lună de zile, dar depinde de complexitatea modelului, fiindcă totul este cusut manual, apoi asamblat piesă cu piesă și etapă cu etapă, până când bondița începe să prindă contur“. Meșterul cojocar sucevean Pavel Bosca precizează că dacă lucrul este bine făcut atunci vreme de purtat bondiță este tot anul (Modiga 2019).

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău deține o colecție bogată a pieșelor din piele și blană a portului popular din Moldova. Prelucrarea artistică a acestor materiale este dezvoltată de meșteri cojocari din toate zonele țării. Meșterii cojocari confecționează după tradiții străvechi din pile și blană: căciuli, chimire, încălțăminte, pieptare, bondițe, cojoace și alte piese vestimentare. Bondițele se poartă de ambele sexe, nu au mâneci și se poartă peste cămașă pe tot parcursul anului cu diferite ocazii.

Imagine 4 (a, b). Philippe Guilet, Colecția 100%.RO. Couture, 2011. Sursa: <https://modoslav.files.wordpress.com/2015/04/47.jpg>

Aceste piese sunt ornamentate prin broderii și aplicații din piele (Imag. 1 a, b; imag. 2 a, b). Pentru decor sunt folosite motive geometrice vegetale stilizate. Broderiile se realizează cu fire colorate din

lână, bumbac, mătase cu mărgelile și paiete numite „fluturi”. În zona centrală și la nordul Republicii Moldova decorul bondițelor include aplicații din piele, mărgelile colorate, broderiile sunt realizate cu ață de culoare roșie și neagră.

La sudul Republicii Moldova bondițele au decor deosebit. Pentru zona de sud dintotdeauna au fost specifice activitățile legate de creșterea oilor. Au mai rămas până azi meșteșugari în zonă care prelucrează pieile făcând cojoace, căciuli și bondițe. Unul din acești meșteșugari este Constantin Cojan din satul Colibași. Provine dintr-o familie de meșteșugari-cojocari. A moștenit această meserie de la tatăl său Stelean, care, la rândul său, a învățat meseria la Galați la o școală de ucenici în anii 30 ai secolului XX. A învățat la Facultatea „Tehnologia de prelucrare a pieilor” a Colegiului Tehnologic de Prelucrare a Pieilor din Chișinău pe parcursul anilor 1969–1973. A lucrat la diferite uzine de prelucrare a pieilor din: Ivano-Frankivsk, Lvov, Harkov, ca să-și desăvârșească măiestria. Nevasta lui Constantin Cojan, Elena, este de asemenea meșter popular care lucrează împreună cu soțul ei.

În cojocărie este utilizat un ac special cu trei muchii, care mai ușor intră în piele.

Constantin Cojan obține pieile de la ciobanii pe care îi cunoaște. Folosește piei de la țigaică din partea de sud, precum și piei de caracul, o rasă de oi care este crescută la nordul Moldovei.

Meșterul povestește că tatăl său nu prelucra pieile cu produse chimice cum se practică astăzi ci cu borș preparat cu tărâțe de grâu, precum și cu diferite rădăcini, de exemplu rădăcina de salcie, cel mai frecvent, totuși folosea tărâța de grâu. Ieșeau niște piei foarte moi și elastice, doar că acestea nu suportau umezeala și când timpul era mai posomorât, pielea „trăgea apă”, spune domnul Cojan.

Printre elementele de decor ale bondițelor sunt: cârligul ciobanului, coarnele berbecului, pomul vieții, coloana cerului. Aceste elemente erau folosite și de tatăl meșterului.

Confecționarea bondițelor include unele etape, care diferă la diferiți meșteri-cojocari. Meșterul popular Constantin Cojan menționează că sunt patru etape principale în procesul confecționării bondițelor. Prima etapă – prelucrarea pieilor și selectarea lor după culoare, dimensiune, calitate. Sunt importante calitățile de flexibilitate și rezistență. A doua etapă include croiul detaliilor principale și a celor secundare (buzunarele, aplicile și canturile decorative, bieurile de culoare închisă pentru prelucrarea marginilor). A treia etapă include operațiuni de

pregătire a elementelor mici prin dantelare/perforare/potricălire. A patra etapă include asamblarea detaliilor și aplicarea decorului. Cusăturile se realizează manual și, ultimul timp, la mașină de cusut.

Dumitru Zaporojan este unul dintre meșterii populari din raionul Cahul care practică un meșteșug vechi românesc – prelucrarea pieilor de oi și producerea articolelor tradiționale de vestimentație: bondițe și cojoace. Meșterul produce bunde și cojoace, cu elemente tradiționale aplicate. Elemente din piele sunt tăiate printr-o tehnologie modernă cu laser performant.

Meșterul Dumitru Pascari este unul dintre cei mai cunoscuți opincari din nordul țării. El confecționează încălțări țărănești noi în stil vechi, așa cum obișnuiau să poarte strămoșii noștri, de pe timpul dacilor. Pentru a-și ușura munca, meșterul a inventat mai multe instrumente. Meșterul confecționează nu doar opinci, ci și căciuli, bondițe și sumane, care sunt căutate de ansamblurile etnofolclorice de la noi, precum și conașionalii de peste hotare. Toate sunt lucrate după o tehnică specială, la care se adaugă pasiunea pentru valorile strămoșești ale neamului românesc. Mărturisește că munca sa o face pentru că dorește să nu ne pierdem tradițiile.

În lucrarea V. Buzilă *Costumul popular din Republica Moldova*, în colecția de fotografii este reprezentată vestimentația din diferite localități. Sunt prezentate bondițele din satul Voloca în timpul nunții. Modelul cojocului din Nisporeni și locul de muncă a unui meșter-cojocar.

În lucrarea *Port popular din colecțiile de etnografie ale muzeelor din Suceava, Cernăuți și Bălți* este prezentată broderia discretă pe pieptarul lung cu denumirea „țurcanca” realizat în anul 1922, Cernăuți (Romstorfer 2015: 46).

În lucrarea *Декоративно-прикладне мистецтво радянської Буковини* este ilustrată arta cojocăritului din Bucovina.

Bondița – sursă de inspirație pentru designeri

Bondițele tradiționale din Bucovina și Bihor au atras atenția designerilor casei de modă Dior, care au preluat arta cojocăritului tradițional (Imag. 3). Uneori în industria modei sunt atestate încălcări ale dreptului de proprietate culturală intelectuală, care întâlnim adesea în industria modei: sunt cazuri de plagiat, fără a indica sursa, care au provocat scandaluri la nivel mondial, în situații, când piesele din colecție erau preluate din portul popular fără a indica sursa.

Designerii vestimentari de nivel înalt produc

minimum patru colecții sezoniere pe an, în acest ritm alert este dificil să fii original. Sursa de inspirație pentru mulți creatori de modă este costumul tradițional. În acest mod s-au inspirat renumiți designeri: Philippe Guilet, Yves Saint Laurent, Joseph Altuzarra, Dior, Valentino, Jean Paul Gaultier, Isabel Marant ș. a. (Bîzgu 2021: 60-65).

Designerul Philippe Guilet, care a colaborat cu Karl Lagerfeld, Thierry Mugler și Jean-Paul Gaultier, împreună cu o echipă formată exclusiv din profesioniști români, au lansat proiectul cultural 100% RO. În 2011 designerul francez Philippe Guilet a prezentat Colecția 100% RO Couture, care promovează patrimoniul românesc, reinterpretat într-un limbaj cultural nou, pentru a-i pune în lumină valoarea. Colecția cuprinde ținute inspirate din tradițiile românești, din experiențele de viață ale designerului în România, precum și din specificul românesc. Colecția include și bondițe brodate, realizate în tehnici Haute Couture (Imag. 4 a, b).

Din designerii autohtoni care au găsit surse de inspirație în portul tradițional al țării noastre sunt Valentina Vidrașcu, Alina Bradu ș. a. Unele piesele din colecțiile creatoarelor de modă sunt inspirate din bondița tradițională.

Concluzii

Constatăm că interesul către portul tradițional crește în rândul creatorilor de artă, fapt care va ajuta la salvarea și introducerea mai frecventă în viața contemporană a elementelor de port, cum ar fi cămașa, bundița, căciula și alte piese. Dobrescu menționează: „Redescoperirea costumului, punerea lui în valoare și folosirea ca element de identitate presupune o responsabilitate mare de care trebuie să fim cu toții conștienți” (Dobrescu 2015:10).

Datorită semnelor, simbolurilor, culorilor, tehnicilor de realizare care vin din adâncurile rădăcinilor noastre putem afla despre dibăcia și nivelul spiritual al strămoșilor noștri. Transmiterea către tinerii designeri a valorilor lăsate de strămoșii noștri este o misiune importantă. În ultimul timp se observă o revigorare a interesului pentru bondițe și alte piese ale portului tradițional, și în general, pentru tradiții și obiceiuri. Renumiți designeri vestimentari se inspiră din portul popular, deoarece au descoperit că este un adevărat tezaur. În zilele noastre este o necesitate sufletească să ai în garderobă piesele din portul popular, realizate manual: cămașă, bondiță, catrință, opinci, căciulă de miel. Este necesar să conștientizăm că apreciind portul popular putem duce mai departe tradiția pentru generațiile viitoare. Studiarea particularităților artei bon-

diței tradiționale este necesară pentru a transmite această comoară generațiilor viitoare fără a pierde din valoarea ei.

Referințe bibliografice / References

Bâtcă M. 2016. Costumul popular românesc. București: Editura Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale.

Bîzgu T. 2021. Realitățile timpului: plagiatul portului popular în designul vestimentar. În: *Intellectus* – revistă de proprietate intelectuală, știință și educație, nr. 3/4, p. 60-65.

Buzilă V. 2011. Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic. Chișinău: „Reclama” SA.

Dobrescu A. 2015. De la fir la costum: realitățile și perspectivele costumului popular în zona de graniță româno-ucraineană. Satu Mare: Editura Muzeului Sătmărean.

Enăchescu C. 1971. Portul popular Românesc. București: Meridiane.

Modiga B. A. 2019. Bundețele din Bucovina, un meșteșug care nu trebuie dat uitării. În: *Revista Lumea satului*. București: Alt Press Tour. <https://www.lumeasatului.ro/articolerevista/traditii/mestesuguri/tag/cojocarit.html> (vizitat 10.01.2022).

Paveliuc-Olariu A. 1980. Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular. Botoșani: Muzeul Județean.

Romstorfer K. 2015. Port popular din colecțiile de etnografie ale muzeelor din Suceava, Cernăuți și Bălți. Suceava: Muzeul Bucovinei.

Tcacenco N., Bogdan A. 2006. Gala costumului popular. Chișinău: Balacron.

Zelenciuc V., Kalașnicova N. 1993. Vestimentația populației orașenești din Moldova (sec. XV–XIX). Chișinău: Știința.

Бушина Т. 1986. Декоративно-прикладне мистецтво радянської Буковини. Київ: Мистецтво. / Bushina T. Dekorativno-prikladne mistetstvo radjanskoj Bukoviny. Kiyev: Mistetstvo.

Шарануца С. 1972. Молдавский национальный мужской костюм. Кишинев: Тимпул. / Sharanutsa S. 1972. Moldavskiy natsional'nyu muzhskoy kostyum. Kishinev: Timpul.

Зеленчук В. 1985. Молдавский национальный костюм. Кишинев: Тимпул. / Zelenchuk V. 1985. Moldavskiy natsional'nyu kostyum. Kishinev: Timpul.

Зеленчук В., Лившиц М., Хынку И. 1968. Народное декоративное искусство Молдавии. Кишинев: Карта молдовеняскэ. / Zelenchuk V., Livshits M., Khynku I. 1968. Narodnoye dekorativnoye iskusstvo Moldavii. Kishinev: Kartya moldovenyaske.

Tatiana Bîzgu (Chișinău, Republica Moldova). Doctorand, lector universitar, Departamentul Design, Facultatea Informatică, Inginerie și Design, Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

Татьяна Бызгу (Кишинев, Республика Молдова). Аспирант, преподаватель, кафедра дизайна, факультет информатики, инженерии и дизайна, Международный независимый университет Молдовы.

Tatiana Bizgu (Chishinau, Republic of Moldova). PhD student, lecturer, Design Department, Faculty of Informatics, Engineering and Design, Free International University of Moldova.

E-mail: tbizdu73@mail.ru

ODCID: <https://orcid.org/0000-0002-6503-6480>